

Вебинар тақырыбы: *Австралиялық қызыл қысқашты шаяндарды (Cherax quadricarinatus) өсірудің перспективалары*

Лектор: Арыстанғалиева В.А.

Мақсат – шаян шаруашылықтарының қазіргі даму жағдайын және австралиялық қызыл қысқашты шаяндарды өсірудің болашағын анықтау.

Міндеттер

- Шаян өсіру нарығының жалпы даму үрдістері жөнінде білім алу
- Бұл саланың табысты бизнес көзі екенін дәлелдеу
- Халықаралық тәжірибені қарастыру

Фермер үшін практикалық құндылығы

Фермер шаян өсіру нарығының қалай дамып жатқанын түсініп, болашақтағы мүмкіндіктерді бағалай біледі.

Аktуалдылығы

Шаянтәрізділердің еті – құнды ақуыздың, майдың, сондай-ақ адам ағзасына қажетті көптеген микроэлементтер мен дәрумендердің көзі болып табылады (Утеушев, 2004). Дүниежүзілік аквакультура өндірісінде шаянтәрізділердің үлесі 23,1%-ды құрайды, оның ішінде теңіз түрлері бойынша 700 мың тоннаға жеткен (FAO, 2012).

Жылусүйгіш аквакультурадағы жаңа бағыттардың бірі – австралиялық қызыл қысқашты шаян (*Cherax quadricarinatus* (Von Martens, 1868)). Бұл түрді аквакультура нысаны ретінде игеру жұмыстары әлемде өткен ғасырдың 80-жылдарынан басталған. Қазіргі таңда ол бірқатар елдердің жылусүйгіш аквакультура-сының маңызды нысаны болып отыр.

Бұл шаянның маңыздылығы оның көптеген басқа шаянтәрізділерге қарағанда өсімталдығының жоғары болуымен, өсіру жағдайларына бейімделгіштігімен, ең бастысы – агрессивтілігі мен каннибализм деңгейінің салыстырмалы түрде төмендігімен түсіндіріледі. Сондықтан ол аквакультура үшін болашағы зор нысан ретінде қарастырылып, әлеуеті әлі де толық ашылған жоқ деп бағаланады.

Австралиялық қызыл қысқашты шаянды (*Cherax quadricarinatus*), сондай-ақ қызыл қысқашты шаян немесе *Redclaw* деп аталатын түрді өсірудің болашағы зор. Әсіресе жылы климат жағдайында немесе рециркуляциялық аквакультуралық жүйелерде (RAS) өсіру тиімді болып саналады.

Төменде оның даму мүмкіндіктеріне қатысты жан-жақты талдау берілген.

Қызыл қысқашты шаянды өсірудің артықшылықтары

Біріншіден, бұл түрдің **өсу қарқыны жоғары және өнімділігі мол**. Алты он екі айдың ішінде шаян тауарлық салмаққа (150–250 г) жетеді. Аналық дарақтар жылына екі үш рет ұрпақ бере алады.

Екіншіден, **қорекке қатысты талғампаз емес және всеядты**. Ол өсімдік тектес те, жануар тектес те азықпен қоректене алады. Шаруашылық қалдықтарын немесе құрама жемдерді пайдалануға бейімделген.

Үшіншіден, **жоғары температураға төзімділігі бар**. Өсіру үшін оңтайлы температура 24–30 °С аралығында. Мұндай жағдайда оны тоғандарда, жылыжайларда немесе жылыту жүйесі бар жабық қондырғыларда өсіруге болады.

Төртіншіден, ол **ауруларға салыстырмалы түрде төзімді**, басқа шаянтәрізділерге қарағанда жұқпалы дерттерге сирек шалдығады.

Бесіншіден, **нарықтық құндылығы жоғары**. Бұл түр деликатес өнім ретінде бағаланады, әсіресе экспортқа және HoReCa (қонақ үйлер, мейрамханалар, дәмханалар) сегментіне.

Өсіру жағдайлары

Судың температурасы 24–30 °С деңгейінде болуы тиіс, егер ол 20 °С-тан төмендесе, өсу қарқыны баяулайды. рН көрсеткіші 6,5–8,5 аралығында сақталуы қажет. Шаяндарды отырғызу тығыздығы жүйенің түріне қарай әрбір шаршы метрге бес он бес дарақтан құралады. Каннибализмді азайту үшін ортада жасырынатын орындар, құбырлар және су өсімдіктері болуы қажет. Ал рециркуляциялық жүйелерде (RAS) міндетті түрде аэрация және су тазарту жүйесі қолданылады.

Шаян өсіру географиясы: Австралиялық қызыл қысқашты шаян жылы аймақтарда жақсы нәтиже береді. Оны Оңтүстік-Шығыс Азияда, Австралияда, Оңтүстік Америкада және Израильде кеңінен өсіреді. Ресей мен ТМД елдерінде өсіру оңтүстік аймақтарда (Краснодар өлкесі, Қырым) мүмкін, сондай-ақ жабық аквакультуралық жүйелерде жүзеге асырылады.

Экономика және нарық

Инвестициялар деңгейі орташа (тоғандар жағдайында) немесе жоғары (жылыту жүйесі бар жабық қондырғыларда) болуы мүмкін. Өзіндік құнды төмендету үшін шаруашылықта өз жемін қолдану және жабық цикл ұйымдастыру ұсынылады. Өнімді өткізу арналары – мейрамханалар, базарлар, мұздатылған өнімдер нарығы және экспорт. Нарықтағы баға аймаққа және өнімнің түріне (тірі, пісірілген, мұздатылған) қарай 10–25 АҚШ долларын құрайды.

Мүмкін болатын қиындықтар

Шаяндарда әсіресе түлеген кезеңде каннибализм байқалады. Жабық жүйелерде су сапасына жоғары талап қойылады. Қоңыржай климатта жылытуға қосымша энергия шығындары қажет. Ішкі нарықтағы сұраныс шектеулі, ол өнімді насихаттауға тікелей байланысты.

Перспективалар

Бұл түр экологиялық таза өнім болып саналады, себебі ол антибиотиктер мен ГМО қолданылмай өсіріледі, сондықтан тұтынушылар үшін тартымды. Азия, Еуропа және Таяу Шығыс елдеріне бағытталған экспорттық мүмкіндіктер бар. Рециркуляциялық жүйелердегі жаңа технологиялар энергия шығынын азайтып, өнімділікті арттыруға ықпал етеді.

***Cherax quadricarinatus* шаруашылығын бастау және жүргізу бойынша ұсынымдар**

Өсіру жүйесін таңдау.

Оңтүстік аймақтарда ашық немесе жартылай жабық тоғандарды пайдалану ұсынылады (маусымдық сипатта). Орта белдеу мен солтүстік аймақтарда жылыту жүйесі бар жабық рециркуляциялық қондырғылар қолданылады. Аралас тәсіл де бар: жазда тоғанда, қыста ғимарат ішінде өсіру.

Температуралық режим.

Өсіру үшін оңтайлы температура 24–30 °С аралығында, бұл жағдайда өсу жылдам жүреді. Егер су температурасы 20 °С-тан төмен түссе, өсу баяулайды, ал 32 °С-тан жоғарыласа – стресс туындайды. Сондықтан автоматты су жылытқыш пен температуралық бақылау орнату ұсынылады.